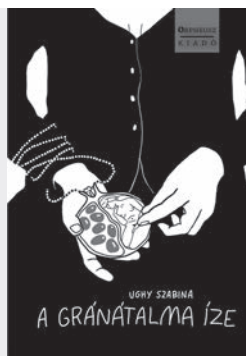

jelentésesen át is szervezik annak szövetét. A *Csendélet sárkánnyal* novellái mindenképpen a felsorolt művekéhez hasonló hatást kívánnak elérni, bár kétségtelen, hogy jelentősen többet valójában nem is kockáztatnak. Akár saját bőrünkön, akár hasonló szövegeken keresztül tapasztaltuk meg azonban, hogyan menekül a saját szemében is kiszolgáltatott gyermekként megjelenő ember az elnyomás, az erőszak és a félelem diktatúrái elől, Csutak Gabi izgalmas szürrealitással érdekessé tett első kötetét a bizonyos tekintetben vett óvatossága ellenére is húsba vágó élmény olvasni – ha megengedjük magunknak, hogy kellően elmerüljünk a részleteiben.

Ughy Szabina

A gránátalma íze

Orpheusz Kiadó
Budapest, 2018

Kovács Boglárka

EGY TÖRTÉNET? HATÁRESET

A gránátalma íze mintha regényváltozata lenne Ughy Szabina *Séták peremvidéken* című verseskötetének (Orpheusz Kiadó, Budapest, 2015), amely szintén az egyéves szicíliai tapasztalat köré szerveződik. A szerző lírájában már talákoztunk azokkal a témákkal, amelyek elemi hozadékaik ennek a helyzetnek. Ilyen a haza és hazakeresés, az otthon és ott-hontalanság létállapota, valamint az ezek köré fonódó kérdések: a másik által meghatározni, ki vagy, a nyelviségben fölfedezni a nemzeti és kulturális sajátosságokat, folytonos dichotómiákban ragadni meg a sajátot és a viszonyításban lelni meg a lényegét. Egyáltalán: otthonosan

mozogni mindebben. Ughy Szabina első prózakötete nem maga az otthonosság, ami a prózában való feloldódást és jártasságot illeti, de folytonos mozgás afelé. Regénye felvállaltan kísérletezik a megszólalás módjával, amit az elbeszélés(ek)en túl a szerkezet is tükröz. A három rész látszólag három különböző narrátori hangon szólal meg, de mind-egyiket egy sajátos technika fűzi egybe. Az elbeszélő személyétől függetlenül van jelen egyfajta folyékonyság a történetmondásban, mely átlépi a ki beszél, ki lát határait, és egy olyan teret hoz létre, amelyben függőbeszéd-szerűen összevegyülnek a szólamok. Leginkább a párbeszédek szintjén ragadható ez meg: az írásjelek hiánya miatt nem lesz annyira tagolt a szöveg, és azt az érzést kelti, mintha inkább az elbeszélő tudatában játszódódnának le a jelenetek. Ez a technika azonban nem elég következetes, ezért helyenként zavart is okoz az olvasó számára.

Az első részben egyes szám első személyű szereplő-narrátor beszél, maga Barbara a főszereplő, a második és harmadik részben egyes szám harmadik személyű elbeszélő hangja szól, de mintha továbbra is Barbara tónusa lenne hallható bennük. Ahogy haladunk a regényben, a fókusz egyre távolodik, de nem a mindentudás felé halad. A mozgás nem vertikális, hanem horizontális lesz: nem egy magasabb pozícióból lát egyre többet az elbeszélő, hanem szélesebb kiterjedésű – ha úgy tetszik, mélyebb – lesz a tudata, tudása. Ennek eredményeképp változik a közvettség mértéke a belülről elemzett események, magánbeszédszerű megnyilatkozások során, amelyek közös meghatározói az elbeszéléseknek. A határvonalak összemossa teremt meg az összhangot forma és tartalom között, a továbbiakban ezt kísérlem meg lekövetni.

„Barbarát mindig is érdekelték ezek a határhelyzetek, amikor a szó, a test vagy a tér megteremtette a maga történetét és elbeszélésmódját” (155). Ez a mondat keltett gyanút bennem, ennek következtében pedig az olvasatom kiindulópontjává is vált. Történetről és elbeszélésmódról, rétegzetten. A rétegzettség vonatkozhat a részek felosztására és különbözőségére, a részeken belüli megképződöttségre és meta-szinten: az olvasat szövegbeli felkínáltságára. Az idézetben meglévő sorrend is indokolja a párhuzamot: az első rész elsősorban a szó története, a második a testé, a harmadik pedig a tér története lehetne, de nem kizárólagosan. Mindhárom szegmens megtalálható a részekben, amelyek folyamatosan árnyalják egymást, csak eltérő megvilágításban: hol egyik, hol másik kerül előtérbe. Határhelyzetek. Valójában egyik sem érthető meg a másik aspektusai nélkül, és nem is mentes annak hatásaitól.

A szó története magában foglalja az eltérő nyelvű emberek találkozási pontjait, olyan helyzeteket, amelyek kibillentik a meglévő elképzeléseket, és amelyek következtében újragondoljuk azokat. Elsősorban az olasz nyelvi világ megismerése a hangsúlyos, amely valamelyest be is vezet az itáliai félsziget déli részén lakók mentalitásába: „Egy járásfajtájukra a szicíliaiaknak külön szavuk is van: annacarsi. Húsvétkor ezzel a billegő, lassú járással hordozzák körbe a férfiak a vállukon Jézus koporsóját, de állítólag a maffiózók is ilyen ráérős és méltóságteljes léptekkel adják hírül, ők nem sietnek sehová” (11). „Cataniában senkit sem érdekel a politika vagy a másik anyja. Itt mindenki szerelmes. Talán már csak azért is, mert az ember olyan szavakat használhat, mint amore, gioia, beddu, picciridda és így tovább” (22). A másság döbbenete mindig a magunkhoz való viszony(ítás)ban nyer értelmet, ami által vissza is hat ránk és arra a képre, amelyet magunkról kialakítunk. A szavak története egyben a nyelvi viselkedése is („Azok az olaszok, akikkel eddig beszéltem, egyszerűen nem tudtak mit kezdeni az íróniával. Azt hitték, hogy valami rosszul sikerült vicc.” [18]), ami egész létezési formájukra kihát: „Honnét jön az az erő, ami ott van hangos nevetésükben? A gyerekimádatukban? Ők miért tudnak arról beszélni egy-egy összefutás alkalmával, hogy mennyire csinos a másik, vagy hogy milyen csodás ez a meleg szél? Nem úgy, mint mi... »Hogy vagy? Jól. Bővebben? Szaruk«” (11). És jelen vannak a szavakban a már ismert kulturális, esetleg irodalmi kapcsolások, intertextusok, amelyek átjárhatóságot kölcsönöznek és párbeszédet indítanak el: „Fekete ez az utca is, mint ahogy egész Catania fekete, az aszfalton keresztül a házfalakig minden fekete, fekete, fekete. Romlott és büszke” (20). Ebbe a folyamatosan kereső, tájékozódni próbáló, heterogén nyelvi közegbe szövődik bele a sajátos tér- és testtörténet is. Igaz, utóbbi inkább a testtelenség ambivalens tapasztalatát jeleníti meg: „Tulajdonképp amióta itt vagyok, valamiért egyfolytában szédülök. Ha valaki ceruzával körberajzolna most egy papíron, az az érzésem, nem tudna egyetlen vonalat húzni. Nincsenek éles határait, a fejem lehetne kupola nagyságú vagy mákszemnyi is. Mindennap beverem valamimet valamibe, beleszalad a kés a kezembe, lereszelem az ujjam parmezánreszelőn, elégetem a sütőn, reggelre kelve lila foltok éktelenkednek karomon, lábamon” (21). Hasonló élmény fogalmazódik meg a *Séták peremvidéken* című kötetben is: „Dőlj az igének, a falaknak, feszülj a szélnek, / túl csonton és betonon, túl a városon, / túl, túl, milyen lehetetlen szó ez is; / tetteiden túl tested körvonala, / mint egy lépcsőházi korlát / ezerszer végigsimított

íve, / tompán felragyog” (*Túl*). Ami az elbeszélismódot illeti, a szavak története a legbensőségesebb. A narrátor magán átítatva enged teret neki és bontakoztatja ki azt a folyamatos billegést, amely a más-saját kettősségében tör felszínre.

A második rész a test története. Egy beteg testé, amely nem körvo-nalazódik, valójában csak referenciapontként szolgál: ennek viszonyla-tában éleződnek ki a kapcsolatok, és teszik elkerülhetetlenné a szembe-sülést. Hiába vannak elsődlegesen menekülési pályák: „Barbara érezte, hogy mindkettőn ugyanazt a kétségbeesett játékot játsszák, mintha nem lenne felettük ott az az árnyék, ami a röntgenképen fehér foltot vet anyja bordáira” (129). Jelen van az elsődleges döbbenet, amely fogalmi szinten ragadható meg leginkább: „Hirtelen nem jutottak eszébe alap-vető ragozások és szavak, mint például az, hogy daganat, holott ola-szul is ugyanaz, mint sok más nyelven, nemzetközi szó, tumor” (141). Továbbá: „Nem érteni, nem hallani ezeket a szavakat, vagy csak le-begni a kettő között valahol félúton, szavak, igeidők és módok nélküli állapotban” (123), arra vágyakozni tehát, ami a lét lecsupaszításával érhető el, ebben érhető tetten. Az anya-lánya viszony a betegség okán jelenik tehát meg a regényben, és aköré is szerveződik. „Az anya egy idő után a derekát fájlalta, ezért felfeküdt a padra, fejét lánya ölébe hajtotta. Rég voltak már ilyen közel egymáshoz. Ahogy Barbara egy bátoratlan mozdulattal végigsimította anyja fejét, kezében maroknyi haj maradt” (146). Az otthon terének változatlanságával, amely „az em-lékezet nélküli tárgyak és terek békéjét” (152) kívánta, a kórházé kerül szembe, annak diszkrepanciájában, hogy egyben steril és fertőző. Ez a mozgástér szinte felszámolja a természetes viszonyulás lehetőségét, és csak a közönyét, a háritását hagyja meg: „A lényeg, hogy ne akadjon meg a tekintet ezeken a csonkolt, vagy épp az áttétektől eldeformáló-dott testű embereken, csak természetesen, biztatta magát Barbara [...] Nem tolakodóan, de azért leplezetlen kíváncsisággal nézte a körü-lötte lévő testeket, aminek ellensúlyozására Barbara csak még na-gyobb közönnyel, szinte már kedélyes könnyedséggel reagált” (131).

Így jutunk el a tér történetének kiemeléséhez, amely az eddigi ta-paszlatatokból szövődik össze. Ennek okán a harmadik egység nem konkrét térelbeszélés lesz, csak az a kulminációs pont, ahonnan érezhető a tér befolyása bizonyos döntések megszületésében. „Másként beszél a táj Magyarországon, mint például Szicíliában, és ezért másként viszo-nyul önmagához az ott élő” (155). Ez a viszony az, amely ráébreszthet arra, tulajdonképpen mit keresünk, illetve hogy azonosulni tudunk-e

azzal az elbeszélésmóddal, amelybe beleszületünk, vagy ki kell lépünk belőle. Mit árul el, ha a magyar szó undorral tölt el és idegesít monoton dallama, és inkább arra a hajlékony időjárásra vágyunk, amely egyszerre mutatja meg és érezteti négyféle évszakát? „Amerről a hullámok indulnak, / onnan hozott el anyád, s azóta / a visszatérés kórja emészt” – írja Ughy Szabina *Új hazád* című versében, amely mintha magyarázatul szolgálna a regényzárlathoz. A megtalálás hiányérzete a mozgatórugó, amely a visszatérést eredményezi. (Vajon hány-szor kell visszamenni ahhoz, hogy végérvényes legyen a megtalálás?) Vagy ellenkezőleg, pusztán érzéki és tudat alatti indíttatás az, amely újra újra tesz: aki megízlelte valahol a gránátalmát, annak vissza kell térnie arra a helyre. Ez a regény működési elve.

Összességében az mondható el, hogy Ughy Szabina első prózakötete kísérletezik a történetmondás sokféleségével, az elbeszélésmód újszerű módozatával kacérkodik, de következetlensége miatt nem teljesedik ki maradéktalanul ez az igény. Ami verseiben tömören jelenik meg, prózájában kissé felhígul, bár erre meglehetősen rájátszik a szándékosan beszélt nyelvi forma, amelynek más szempontból persze jelentősége lehet. A regény, amelybe egy útikönyv részletei is beleíródnak, mintha pont lebontani akarná azt a műfajt, amely utasít és irányt mutat, azt sugallva, nincs valódi jelentősége az előírásnak, a követendőnek, pusztán lehetőségek és azok metszési pontjai léteznek. Határhelyzetek, amelyek esetenként eltérők, hiszen folyamatosan elmozdulnak, és csak akkor lehet követni őket, ha a belső viszonyulás jelen-lét lesz: szóban forgó tér-idő.